

Mina-Maria Rusu (coord.)

Geanina Cotoi

Irina Hăilă

Mihaela Timingeriu

Exerciții practice de
Limba și literatura română

CAIET DE LUCRU

Clasa a V-a

Ediția a III-a

Editura Paralela 45

Acest auxiliar didactic este aprobat pentru utilizarea în unitățile de învățământ preuniversitar prin O.M.E.N. nr. 3022/08.01.2018.

Lucrarea este elaborată în conformitate cu Programa școlară în vigoare, aprobată prin O.M.E.N. nr. 3393/28.02.2017.

Redactare: Bianca Vișan, Amalia Mărășescu, Daniel Mitran

Tehnoredactare: Stelian Bigan

Pregătire de tipar: Marius Badea

Design copertă: Mirona Pintilie

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

Exerciții practice de Limba și literatura română : caiet de lucru : clasa a V-a / Mina-Maria Rusu (coord.), Geanina Cotoi, Irina Hăilă, Mihaela

Timingeriu. - Ed. a 3-a. - Pitești : Paralela 45, 2019

ISBN 978-973-47-3037-7

I. Rusu, Mina-Maria

II. Cotoi, Geanina

III. Hăilă, Irina

IV. Timingeriu, Mihaela

811.135.1

821.135.1.09

COMENZI – CARTEA PRIN POȘTĂ

EDITURA PARALELA 45

Bulevardul Republicii, nr. 148, Clădirea C1, etaj 4, Pitești,
jud. Argeș, cod 110177

Tel.: 0248 633 130; 0753 040 444; 0721 247 918

Tel./fax: 0248 214 533; 0248 631 439; 0248 631 492

E-mail: comenzi@edituraparelela45.ro

Tiparul executat la tipografia Editurii Paralela 45

E-mail: tipografie@edituraparelela45.ro

Copyright © Editura Paralela 45, 2019

Prezenta lucrare folosește denumiri ce constituie mărci înregistrate,

iar conținutul este protejat de legislația privind dreptul de proprietate intelectuală.

www.edituraparelela45.ro

Dragul nostru elev, draga noastră elevă,

Am pregătit pentru tine un Caiet de lucru care te va ajuta să înțelegi mai ușor ceea ce presupune programa școlară pentru clasa a V-a, la Limba și literatura română. Vei descoperi, în paginile acestui auxiliar didactic, exerciții diverse, ordonate de la simplu la complex, astfel încât să-ți poți urmări progresul în învățare.

Surpriza acestui auxiliar didactic este rubrica intitulată Plicul cu jocuri. Aici, vei găsi o serie de jocuri, care îți vor solicita creativitatea și te vor pune în situația de a folosi ceea ce înveți la școală într-un mod original și amuzant.

Dragi profesori și părinți,

La începuturile introducerii termenului *competență* ca preambul pentru vechile programe de limba și literatura română, s-a operat o ajustare terminologică, fără modificări curriculare prin care să se înțeleagă faptul că *obiectivele* acestora se aflau în raport de complementaritate cu secvența cunoscută sub numele de *atitudini și valori*, care atrăgeau atenția explicit asupra faptului că profesorul are obligația de a proiecta cunoștințele derivate din programă în evoluția postșcolară a elevului, în viața lui viitoare de adult, accentuând asupra aspectului formativ al învățării. Aveam, așadar, o programă proiectată pe *obiective, atitudini și valori*, reflectate în *activități și învățare* și în *conținuturi asociate* al căror nivel de înțelegere era evaluat concret la examenele naționale, ca o finalitate imediată a procesului în miezul căruia se afla elevul, pe toată durata școlarității în gimnaziu.

În etape succesive, am încercat să eliminăm din vechea programă acele cunoștințe care nu aveau relevanță pentru aria de cultură generală, în care se poziționează învățământul preuniversitar gimnazial, fapt care nu s-a reflectat și în tipărirea unor manuale adecvate simplificării și reajustărilor programei. Acest aspect a favorizat ignorarea de către profesor a programei simplificate și luarea doar a manualului/manualelor drept reper al activității de predare-învățare. Astfel, am constatat că scrisorile metodice transmise către profesori nu au reușit să-i convingă pe aceștia asupra necesității simplificării cunoștințelor pe fondul aplicării principiului accesibilității, fapt care a condus la continuarea practicii de a preda conținuturile propuse de manuale, ba chiar și mai mult, la aprofundarea acestora cu ajutorul auxiliarelor didactice, în majoritate complicând prezentarea faptelor de limbă și a fenomenului literar. Se ajunsese, acum câțiva ani în urmă, la o încărcare a elevului cu *informații*, care mai de care mai *sofisticate*, mai *abstracte* și mai *inutile* care frâneau sau chiar deturnau de la sensul corect procesul de optimizare a comunicării și de receptare/producere a textului literar. În paralel, auxiliarele didactice de pe piață ofereau soluții de aprofundare și de extindere a programei vechi, astfel încât elevul, aflat între aspirația de a obține o notă cât mai mare la examenele naționale și de a avea asigurat un loc la liceul dorit, devenea, prin perseverența cu care memora cunoștințele predate de către profesor, o persoană pentru care școala reprezenta doar un spațiu formal de obținere a unor note recunoscute la nivel național, departe de a-i oferi șansa formării competențelor generale din cadrul disciplinei. Noile programe au rezolvat problema competențelor, în manieră pedagogică, astfel încât secvența *atitudini și valori* să fie integrată corect în cele cinci competențe generale, din care derivă *competențele specifice*.

Pentru a sprijini înțelegerea corectă a deplasării accentului programei de pe cunoștințe pe formarea de competențe, am considerat necesară punerea la dispoziția profesorilor a unor auxiliare didactice care, în viziune total modernă,

suplineau incoerențele din manualele vechi și aplicau corect noua viziune din programa centrată pe competențe. Acest deziderat s-a accentuat cu fiecare ediție a *Exercițiilor practice*, lucrare care a dat coerență vechii programe în contextul în care s-a încercat și s-a reușit o actualizare a vechiului model curricular, centrat pe obiective, fiind de un real folos atât elevilor, cât și profesorilor de gimnaziu, în procesul complex de formare a competențelor generale și specifice, corelate cu competențele-cheie, așa cum prevede nivelul intermediar la care se află elevul de gimnaziu. Aceste inconveniente sperăm să le fi rezolvat noile programe, construite din start pentru a forma elevilor *competențe de comunicare și culturale* reale care să le asigure un orizont de cultură generală adecvat vârstei, să-i sensibilizeze în raport cu valorile perene ale lumii și să le favorizeze inserția socială de succes.

Această ediție a lucrării se pliază perfect pe noutățile din curriculum pentru clasa a V-a (noile planuri-cadru, noua programă și noile manuale) și contribuie substanțial la formarea de competențe reale privind disciplina limba și literatura română, fiind de fapt o variantă prietenoasă și atractivă, utilă nu doar elevilor și profesorilor, ci și părinților interesați de progresul propriilor copii.

Recomandarea noastră este de a utiliza acest auxiliar care, prin structură și conținut, prin exercițiile diferențiate propuse și aplicate particularităților de vârstă ale elevilor, poate fi considerat o formă dezvoltată de parcurgere a programei, astfel încât orice activitate de evaluare aplicată elevilor va dovedi faptul că ei au atins performanțe maxime, în primul rând pentru că au fost sprijiniți de o carte scrisă cu har pentru ei, de dascăli creativi, cu experiență în activitatea la catedră.

Autoarele

Elemente de interculturalitate

Carte românească de învățătură: de la prima carte tipărită la cartea digitală

I. Carte, cititor, lumi imaginare

Inițiere

1. Citește cu atenție textele următoare, apoi rezolvă cerințele.

A. *Efectul Mooreeffoc înseamnă să iei un lucru cu care te-ai familiarizat și să pui în dreptul lui o oglindă imaginară, pentru a-ți schimba perspectiva: să iei familiarul și să-l modifice ușor pentru a-l face să pară nefamiliar și straniu. Termenul a fost creat de Charles Dickens când scriitorul a intrat într-o zi într-o cafenea și a observat că, privită dinăuntru, inscripția „Coffee Room” [Cafenea, t.n.] apărea de-a-ndoaselea. Acest lucru a avut efectul transformării unui spațiu familiar în ceva nou și straniu: un loc cu un limbaj pe care, inițial, scriitorul nu l-a înțeles.*

(Kerri Smith, *Lumea imaginată de...*, fragment)

B. *Am remarcat câteva lucruri ciudate la motanul cu placă de surf.*

Lucrul numărul unu. Era un motan cu placă de surf.

Lucrul numărul doi: Purta un tricou. Pe el scria: PISICILE CONDUC, CÂINILOR LE CURG BALELE.

Lucrul numărul trei: Ducea cu el o umbrelă închisă, de parcă se temea să nu se ude. Ceea ce, dacă te gândești, nu-i chiar esența surfingului.

Lucrul numărul patru: Nimeni altcineva de pe plajă nu părea să-l vadă.

A prins un val bun și a alunecat cu pricepere pe el. Dar, când s-a apropiat de țărm, a făcut greșea să deschidă umbrela. O rafală de vânt l-a tras spre cer. Câteva secunde mai târziu și ar fi lovit un pescăruș.

(Katherine Applegate, *Crenshaw*, fragment)

C. *...Gospodina găsi urme mărunte de dinți în cașcaval și înțelese: șoarecii și-au făcut cuib în cămara cu bunățuri! A pus curse, pe unde bănuia că vor ieși pârdaľnicii cu ochii mici ca două gămălii negre, iar Motanul a fost închis, peste noapte, în cămară. Dar, ca orice pisică bătrână, Motanul era leneș. Își căută culcuș cald într-o ladă cu talaș mărunț și adormi torcând, în gând, amintiri din alte vremuri. În zori, o șoricioacă bătrână a scos capul, cu sfială, din gaura adâncită în tencuiala veche. Mirosea primejdia.*

După câteva clipe, sări sprintenă pe un dulăpior și încremeni cu botul pe labe: în lada cu talaș mărunț era un dușman crunt. Curând își dete seama că Motanul doarme și șoricioaca adulmecă aerul, veselă. Cu asemenea dușman, era sigură de izbândă.

(G. M. Zamfirescu, *Mama*, fragment)

D. Jack căută în săculeț și scoase cartea despre China. O deschise și citi cu voce tare:
Acum 2000 de ani, a domnit primul împărat al Chinei. Deoarece își alesese drept simbol dragonul, a fost supranumit „Împăratul Dragon”. În China, dragonii sunt considerați niște ființe curajoase și puternice.

- Împăratul Dragon? Sună cam înspăimântător, spuse Jack.
- Mie îmi place cum e îmbrăcat.

(Mary Pope Osborne, *În țara Împăratului Dragon*, fragment)

a) Completează spațiile din dreptul fiecăruia dintre răspunsurile următoare cu literele corespunzătoare textelor date:

- Text aliniat la dreapta. ...
- Text aliniat la stânga. ...
- Text în care apar enunțuri scrise în întregime cu majuscule. ...
- Text cu margini egale (dreapta-stânga). ...
- Text cu un singur alineat. ...
- Textul cu șase alineate. ...
- Text cu ilustrație. ...

PE b) Prezintă, în 60-100 de cuvinte, legătura dintre textul D și ilustrație.

PLICUL CU JOCURI

Jocul Imaginație fără limite

Se dau următoarele cuvinte: *cititor, carte, imaginație*. Alege încă trei cuvinte din textele date, apoi transformă-le pe toate, după modelul prezentat în textul A.

Creează un text de 100-120 de cuvinte, cu titlul *Lumea pe dos*, în care să folosești toate cuvintele obținute de tine. Le poți transforma în nume de persoane, de locuri sau de obiecte.

2. Să presupunem că textul creat de tine, *Lumea pe dos*, va fi inclus într-un volum pentru copii. Trebuie să colaborezi cu editorul, pentru a hotărî cum va fi tipărit textul tău. Stabilește cum va fi așezat textul în pagină, dacă va avea ilustrații, cum vor fi alese aceste ilustrații.

Consolidare

3. Realizează câte o ilustrație adecvată pentru fiecare dintre textele A, B, C. Prezintă, în 30-50 de cuvinte, legătura dintre text și ilustrația creată de tine.

4. Imaginează-ți că te-ai transformat într-o carte și te afli într-o bibliotecă. Prezintă o zi din viața ta, în 80-120 de cuvinte.

Aprofundare/Excelență

5. Alcătuieste o rețetă pentru un desert numit *Prăjitura-carte*, în care să integrezi și următoarele cuvinte: *bucurie, gust, fantezie, spontaneitate*.

Ameliorare

6. Citește cu atenție textul care urmează, apoi rezolvă cerințele:

Împăratul Dragon privi flăcările înălțate spre cer. Aerul din jur era gros și vălurit. Cărțile din bambus erau așezate în teancuri lângă foc, așteptând să fie arse.

— *Repede! îi grăbi savantul.*

Săriră imediat din car și se alătură mulțimii din jurul focului.

Împăratul Dragon strigă la soldați. Aceștia începură să arunce cărțile pe foc. Bambusul trosnea când se aprindea.

— Opriți-vă! strigă Annie.

Jack o prinse de mână:

— Taci din gură!

Annie se trase deoparte.

— Opriți-vă! strigă ea iarăși, dar vocea ei se pierdu în zgomotele produse de focul arzând.

— Uite povestea voastră! strigă savantul.

Arată către o carte din bambus care căzuse dintr-un teanc.

— O iau! spuse Annie hotărâtă și se grăbi să ajungă la ea.

— Annie! strigă Jack.

Dar fata puse de deja mâna pe mănunchiul de fâșii din bambus și le căra înspre ei.

— Am luat-o! Repede, bag-o în săculețul tău!

(Mary Pope Osborne, *În țara Împăratului Dragon*, fragment)

a) Notează ce soartă urmează să aibă cărțile de bambus.

.....
.....

b) Asociază personajele din coloana A cu acțiunile menționate în coloana B:

A	B
Împăratul Dragon	încep să arunce cărțile pe foc.
Jack	o prinse de mână pe Annie.
Annie	strigă la soldați.
Savantul	arată spre o carte din bambus.
Soldații	cară mănunchiul de fâșii de bambus.

c) Transcrie o secvență din textul dat care ilustrează o trăsătură a lui Annie.

.....
.....

d) Imaginează o continuare a textului dat, în 80-120 de cuvinte, prezentând acțiunile lui Jack și Annie pentru a salva cartea de bambus.

II. Carte românească de învățătură

Citește cu atenție textul care urmează, apoi rezolvă cerințele:

Când lucram la Istoria critică, am căzut peste autobiografia din 1855 a lui Timotei Cipariu, pe care a editat-o Maria Protase în 1972. Scriitorul ardelean povestește că de mic i-a plăcut cartea și că citea Alexandria* neînvățat de nimeni. Cei care-l ascultau credeau că o spune pe de rost. Exemplarul, mâncat (adică pierdut) de un tăietor de lemne, s-a întors la Cipariu după câteva decenii [...]. Tot de pe Alexandria a învățat să citească românește Heliade Rădulescu*. El povestește cu umor cum, știind din școală doar greceasca deprinsă de pe octoih* și psaltire*, a auzit într-o zi la poarta bisericii Crețulescu pe „un fecior sau vizitiu care citea în gura mare Alexandria și câți trecea pe drum se oprea și asculta”. Cumpărând cartea, Heliade constată că „în mânele mele iera mută”. Se împiedica într-o grămadă de slove* care se mâneau cu turnuri, scorpii sau caracatițe. În cele din urmă, dă chirilicelor* de rost și citește cartea din scoarță în scoarță.*

Comunicare orală

Să ne reamintim!

Completează rebusul următor:

1. Cuvântul care lipsește din enunțul: *Pentru că stătea prea departe de scenă, copilul nu avea ... la microfon.*
2. Persoana care transmite un mesaj într-o situație de comunicare.
3. Reprezintă ceea ce se transmite într-o situație de comunicare.
4. Despre cineva care este foarte surprins de ceva ce vede/aude se spune că a rămas ... de uimire.
5. Un ascultător poate deveni vorbitor dacă în dialog.
6. Un element nonverbal care apare într-o situație de comunicare și presupune folosirea gesturilor și a expresiei feței pentru a susține mesajul transmis este ...
7. Cel care primește informațiile dintr-o situație de comunicare și poate deveni vorbitor, la rândul său.
8. Pentru ca o comunicare să fie eficientă, vorbitorul și ascultătorul trebuie să se asculte cu
9. La o întrebare se obține un ...
10. În procesul de transmitere a unui mesaj în fața unui public, vorbitorul poate trăi anumite

1.										
	2.									
		3.								
			4.							
			5.							
			6.							
7.										
			8.							
			9.							
			10.							

Să rezolvăm exerciții, pentru a înțelege mai mult!

Inițiere

1. Notează, în dreptul fiecărei replici din dialogurile următoare, cine are rolul de vorbitor, respectiv de ascultător:
 - a) — *Nu vă supărați, domnule, unde se află strada Salcânilor?*
Domnul în vârstă se întoarce și îl privi pe călătorul dezorientat, apoi îi răspunde calm:
— *Îmi pare rău, nu pot să vă ajut. Abia am sosit în acest oraș, în vizită la copiii mei.*
— *Ah, mulțumesc, domnule, voi întreba pe altcineva.*
 - b) *La grădina zoologică, un băiețel și tatăl lui privesc animalele. În dreptul cuștii cu vulpi, cei doi se opresc.*
— *Uite, tati, e un lup!*
— *Nu, dragul meu, acesta este alt animal. L-ai văzut aseară, în cartea cu ilustrații. Numele lui începe cu v. Acum știi care este?*
— *Da, e un v...v...vlup!*

c) – *Am reușit să fac un proiect excepțional la istorie. E incredibil! a spus Mihai, entuziasmat.*

— *M-ar mira nespun să fie atât de bun pe cât spui, a observat Silvia, calmă. Ultima dată când ai prezentat un proiect la istorie, nu ai impresionat pe nimeni.*

— *Vei vedea, de data aceasta îmi iau revanșa.*

d) – *Doriți să luați micul dejun la hotel? a întrebat recepționera.*

— *Desigur, de aceea am solicitat detalii despre condițiile de cazare, a răspuns turistul.*

— *Bine, aici aveți tichetele de masă.*

2. Asociază fiecare enunț din stânga cu unul dintre verbele din dreapta, astfel încât să identifiți sensul fiecăruia dintre actele de limbaj propuse:

Noi am ajuns ieri.

Îți promit că voi fi acolo la ora stabilită.

Ne plac prăjiturile cu frișcă.

Cerul s-a înnorat brusc.

Dă-mi voie să trec!

Trebuie să ne ajutați în această problemă.

Îți mulțumesc pentru tot ajutorul acordat.

Am înțeles din răspunsul vostru că trenul a avut întârziere.

Vrei să mergem la film?

Nu mai pot merge, mă dor picioarele.

Te rog să mă ajuți la rezolvarea acestui exercițiu.

Cred că ai făcut un calcul greșit, de aceea nu ai ajuns la rezultatul final corect.

Poți să adopți un ton civilizat. Nu-ți permit să țipi la mine!

Te felicit pentru rezultatele obținute.

Citește această carte, e minunată.

a afirma

a întreba

a solicita

a recomanda

a promite

a felicita

a declara

a insista

a presupune

a deduce

a se plânge

3. Unește casetele de dialog din stânga cu perechile de adiacență din dreapta:

— <i>Ai cumpărat numai fructe?</i> — <i>Nu, am luat și legume.</i>	întrebare – răspuns
— <i>De ce ai întârziat la prima oră?</i> — <i>Nu sunt vinovat, am fost plecat din localitate și ne-am întors în această dimineață.</i>	invitație – acceptarea invitației
— <i>Mergi mâine la film?</i> — <i>Da, abia aștept.</i>	invitație – refuzul invitației
— <i>Ne însoțești la plimbare?</i> — <i>Nu pot, sunt prea ocupat, dar mulțumesc de invitație.</i>	reproș – acceptarea reproșului
— <i>Ai întârziat nepermis de mult.</i> — <i>Știu, te rog să mă scuzi, nu am avut cu ce veni, mașina s-a stricat azi-dimineață.</i>	a face un compliment – a răspunde la un compliment
— <i>Arăți minunat! Ți-ai schimbat tunsoarea?</i> — <i>Da, mulțumesc, mi-ai făcut ziua mai bună.</i>	reproș – refuzul reproșului

4. Subliniază cu roșu secvențele care indică elemente paraverbale și cu albastru pe acelea care indică elemente nonverbale ale situației de comunicare în dialogurile următoare:

a) — *Ce mi-ai făcut cu biletele? răcnește îngrozitor cu pumnii-ncleștați d. Lefter...*

— *Care belete? zbiară și chivuța ca o nebună...*

— *Să-mi scoți biletele! scrâșnește d. Lefter; să-mi scoți biletele, hoțol! că te omor, mă-nțelegi? te omor!*

Și-i trage Țâchii o palmă, s-o năucească. Atunci toate trei femeile se pornesc pe răgete, să crezi că s-a aprins o cușcă cu pantere.

(I. L. Caragiale, *Două loturi*, fragment)

Cuprins

Dragul nostru elev, draga noastră elevă, Dragi profesori și părinți / 3

EVALUARE INIȚIALĂ / 5

ELEMENTE DE INTERCULTURALITATE / 8

Carte românească de învățătură: de la prima carte tipărită la cartea digitală / 8
Identitate personală – identitate națională – diversitate culturală și lingvistică / 17
Modele comportamentale în legende greco-romane / 22

COMUNICARE ORALĂ / 29

LECTURĂ / 37

Tipare textuale de structurare a ideilor: narativ, descriptiv, explicativ
Cuvinte cheie, idee principală, idee secundară, temă / 37
Narativul literar. Acțiune, personaj, timp, spațiu / 44
Personificarea și comparația / 51
Narativul nonliterar. Acțiune, participanți, timp, spațiu / 55
Narativul în texte multimodale (text și imagine – banda desenată) / 60
Textul descriptiv (literar/nonliterar) / 63
Textul explicativ / 70

ELEMENTE DE CONSTRUCȚIE A COMUNICĂRII / 75

Gramatică / 75
Enunțul. Punctuația enunțului / 75
Propoziția / 80
Predicatul verbal / 84
Subiectul / 88
Atributul / 91
Verbul / 96
Substantivul / 125
Prepoziția / 131
Pronumele / 135
Adjectivul / 140
Numeralul / 144
Ortoepie și ortografie / 149
Vocabular / 155
Variație stilistică. Limbă standard. Normă și abatere / 161

REDACTARE / 162

EVALUARE FINALĂ / 170

EVALUARE INIȚIALĂ

Barem de corectare și de notare / 172

EVALUARE FINALĂ

Barem de corectare și de notare / 174